

JYX

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Pálffy, Eszter; Nádori, Lídia

Title: A rövid mondatoktól a legszebb regénycímig

Year: 2019

Version: Accepted version (Final draft)

Copyright: © Molnar Nyomda es Kiado Kft, 2020

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Pálffy, E., & Nádori, L. (2019, 25.5.2019). A rövid mondatoktól a legszebb regénycímig. Jelenkor. <http://www.jelenkor.net/interju/1358/a-rovid-mondatoktol-a-legszebb-regenycimig>

A májusi *Jelenkorban* napvilágot látott Terézia Mora eddig németül is publikálatlan novellája, valamint írói műhelyesszéje, a Frankfurti Poétikai Előadások egy részlete. Ennek apropóján a Terézia Mora-életmű magyar fordítójával, Nádori Lídiával beszélgettünk.

A májusi lapszám novellája és műhelyesszéje szépen rímel egymásra: a stílusjegyek, amelyekkel Mora saját írásmódját jellemzi, megjelennek a *Simon* című novellában is. Ilyen a jelen idejű elbeszélésmód, a leíró, képi nyelv, a minimumra törekvő rövid mondatok. Hatásos példa a novellából annak leírása, ahogyan Simon egy könyvvel arcon üti a kislányt: „Schnell: Griff. Schlag.” Hogyan lehet az ehhez hasonló eseteket megoldani a magyar fordításban, érzékeltetni Mora német nyelvének tömörségét?

Német-magyar viszonylatban gyakran visszatérő kérdéstről van szó, és a két nyelv nyelvtani szerkezetének különbségeiből adódik. A német kompozitumok például magyarul többnyire szintagmákra fordíthatók, vagyis az (adott esetben többszörösen) összetett szavakból jelzős, birtokos és hasonló szerkezetek lesznek a célnyelvben. A konkrét példában pedig a német nyelv nominalizáló tendenciája mutatkozik, ami a magyarban első pillantásra megoldhatatlan nehézségeket okoz. Amit idéz, az eredetiben három névszó, a magyarban három ige és egy névszó. A ritmus azonban megmarad. Én ezt a problémát viszonylag könnyedén kezelem. A szövegegész nézem, ahogy az olvasó is szöveget olvas, nem pedig szavakat. Ha a magyar (nyelvi és irodalmi) standardhoz képest rövidek, dobpergésszerűek a magyar mondataim, akkor elértem a célokat.

A fordítások néhány helyen archaizálóbba a német eredetnél: a *Simon*ban például a „Geh nach Hause” mondat „Eridj haza”-ként szerepel, a műhelyesszében pedig a „gehen” ige következetesen „(el)mégy” alakban jelenik meg a semlegesebb „(el)mész” helyett, illetve egy „sonst” kötőszóval bevezetett mellékmondatot a magyar szöveg jobban kifejtve az „aki ezt elvétí” megoldással ad vissza. Ha lehet ezeket az eseteket általánosítani: mi a funkciója az archaizálásnak, milyen fordítói koncepcióba illeszkedik?

Nincs egységes fordítói koncepcióm. Mindig beszélőben és beszédhelyzetben gondolkodom. Az említett példák egyébként szerintem nem archaizmusok. Simon, az öregedő, föltehetően vidéki tanító, aki ráripakodik a tanítványára, azt mondja: „Eridj”. Mora, az esszé beszélője a nyolcvanas évek végén elhagyta Magyarországot és a magyar nyelvterületet, és úgy képzem, jólesik neki azt mondani a „mész” helyett, hogy „mégy”. Pontosabban: nem tudom, neki jólesik-e, nekem mindenképpen. Az utolsó példa valószínűleg kifejtő fordítás. Nyilván nem éreztem elégnek illetve elégségesen érthetőnek a „különben” szót. Tény, hogy ezek a példák így együtt valóban az archaizálás tendenciáját sugallják a fordításaimmal. Most el kell gondolkodnom, hogy mozdítottam-e a regiszteren ezekkel a megoldásokkal.

Mora műhelyességében saját írói nyelvének megtalálásáról ír; fordítóként éppígy feladat egy-egy szerző magyar nyelvének megtalálása. Mora első novelláskötetén, a *Különös anyagon* kívül Ön az életmű fordítója. Kijelölhető-e egy pont, amikor azt érezte, hogy megtalálta a megfelelő nyelvet? Illetve mennyire alakult Mora nyelve az évek során, máshogy szólal-e meg regényeiben és novelláiban?

Ez így van: meg kell találni a szerző hangját és nyelvét, ez sok időbe telik. Ezért különösen becsülendő, szinte kiváltságos helyzet, ha a fordító ugyanannak a szerzőnek egynél több művével dolgozhat. Érdekes párhuzam, hogy Morának (aki – talán nem mellékesen – egyidős velem) az *Alle Tage / Nap mint nap* volt az első regénye; nekem nem az első regényfordításom ugyan, de 2005-ös önmagamra mint viszonylag kezdő fordítóra tekintek vissza. Ami akkor rettenetesen nagy problémának tűnt, mára nem az, és az online forrásokat is rutinosabban használom, mint akkoriban. A *Nap mint nap* fordításai problémáiról írtam akkoriban egy műhelytanulmány-félét a *Fordítástudomány* című folyóirat számára („A világ mint szótár”, in *Fordítástudomány*, 2006/15). Újraolvasva azt a szöveget, csak megerősödött bennem a benyomás, hogy azok a megoldások, amelyekre 15 évvel ezelőtt kerülőutakkal, fáradságosan találtam rá, mostanra már-már trivialisoknak tűnnek. Mora két későbbi regénye, *Az egyetlen ember a kontinensen* és *A szörnyeteg* lényegesen célratörőbb, ökonomikusabb, mint a *Nap mint nap*. Utóbbin érződik az a mindent elsöprő lendület, amivel élete addigi harminc évét beleírja egy hatalmasra duzzasztott történetben. A szöveg ezeknek az első, meghatározó életévizedeknek a hordalékát hurcolja. De nem a kérdésre válaszoltam. Azt hiszem, a *Nap mint nap* fordítása nagyjából arra ment rá, hogy megtaláljam Mora hangját. Sok kerülőutakat tettem a stílusregiszter megtalálása tekintetében is. A legnagyobb segítség a szerző maga volt ebben, hiszen kétnyelvű, ráadásul ő maga is fordító, vagyis pontosan tudja egyrészt mindkét nyelv nüanszeit, másrészt azt, mit lehet elvárni egy fordítótól és mit nem lehet, illetve nem érdemes. Szerintem ő is a *Nap mint nap*-ban találta meg a hangját, legalábbis azt a hangot, ami most is jellemzi őt. Az első kötet még óvatosabb.

Fordított számos más szerzőt, Herta Müllert, Ingo Schulzét, Martin Walsert, ifjúsági irodalmi műveket stb. Van-e olyan fordítói kihívás, amellyel speciálisan Mora szövegeinél szembesül?

Az ő szövegeiben vannak magyar nyelvű zárványok, amelyek az eredetiben idegen elemként vannak jelen, hol magyarázattal, hol anélkül. A magyar szövegben ezek a zárványok természetesen nem tudnak idegenül hatni, ezt másképpen kell megoldani. Hasonló – ugyanakkor sok tekintetben más, bonyolultabb – probléma volt *A szörnyeteg* című regényben Flora naplója, amely a fikció szerint eredetileg magyarul íródott, és Flora férje, Darius lefordíttatja németre. Mora ezt a naplót magyarul írta meg, majd fordította le saját maga németre az eredeti, német kiadás számára. Ennek a magyar fordítása – amely klasszikus értelemben nem fordítás, hanem az eredeti magyar szöveg szerkesztett változata – külön történet, amit szeretnék elmesélni egyszer.

A műhelyességében hangsúlyos gondolat, hogy az írói nyelvet nagyban meghatározza az a szocializációs közeg, amelyből a szerző származik. Mora magyar származású, németül író szerző. Magyar fordítóként jelent-e ez bármilyen könnyebbséget? Mennyiben más Morát fordítani, mint német származású, német anyanyelvű szerzőket?

Nem könnyebb attól, hogy magyar származású; sőt, olykor nehezebb – lásd az előző kérdésre adott válaszomat. Viszont mivel mindig rettenetesen érdekel, amiről ír és ahogyan gondolkodik, ez az érdeklődés mindig előállítja azt a flow-t, amiben élvezetesebb, vagyis könnyebb, játékszerűbb dolgozni, mint egy olyan szövegen, aminek a tétje számomra kevésbé izgalmas.

Egy 2011-es interjúkérdésre azt válaszolta, hogy az Ön által fordított szerzők közül Terézia Mora áll a legközelebb a szívéhez. Azóta két újabb kötet született és jelent meg magyarul is, *A szörnyeteg* és a *Szerelmes ufók*. Ez továbbra is így van? Hogyan látja az életmű alakulását?

A szörnyeteggel ez nemhogy nem változott, inkább erősödött. Regényt eleve jobban szeretek fordítani, mint novellát, ezért a *Szerelmes ufók* alakjait is nehezebben tudtam szeretni, mint Dariust és Florát – akikkel ráadásul már a trilógia első kötetében, *Az egyetlen ember a kontinensen* című regényben összeköltöztem. *Az egyetlen ember a kontinensen* egyébként talán a legszebb regénycím, amivel valaha találkoztam. Főleg magyarul.